

Szikora Péter

„CSAK A MÉLY GYÖKERŰ FÁNAK...”

Ősi értékek, új kultúra a Balaton-felvidéken

A honfoglaláskor a fejedelmi törzs szálláshelye volt a Balaton északi partját, Tihany és Füred fölött, hegyekkel, dombokkal, erdőkkel és szőlőkkel övező gyönyörű vidék. Ide való lehetett Vászoly, Szent István király unokatestvére, akit megvakítottak, megsüketítettek és Nyitra várába zártak. Fiai elmenekültek az országból, ám később hazatértek, s közülük az elsőszülött I. Endre néven magyar király lett. Ő alapította a tihanyi bencés apátságot, amelynek altemploma a mai napig a király földi maradványainak nyughelye. Az apátsághoz tartozó Aszófő északi szomszédját, Pécselyt 1082-ből származó iratok említik először. A török pusztítás után wünnenbergi parasztok települtek ide, a XVII. századtól a vidék birtokosa a Zichy család lett. A XX. század második felében a técesz uralkodott itt, amelynek vezetői a Zichyek egykori Pécsely-pusztai majorságát nagyüzemi tehenészetté alakították, majd amikor ebből már nem lehetett hasznot húzni, az enyészetnek szánták. Ezzel kapott döntő fordulatot a mi történetünk...

Szerelem

A mai Pécsely, Klára-pusztán található udvarháznak a téeszt megelőző utolsó tulajdonosai a nagyvázsonyi Zichyek voltak. Amikor Klára grófnő szerelmes lett a házitanítóba, gyermekeit, férjét Nagyvázsonyban hagyva Pécsely-pusztára költözött. Hozzáfogtak a régi kúriaépület bővítéséhez, ám ez a munka félbemaradt a háború miatt. A bevonuló oroszok megölték a házitanítót, Merza Györgyöt, Zichy Klára pedig ausztriai rokonaihoz menekült. A pusztát azóta viseli a tragikus sorsú grófnő nevét.

A hajók iránti szerelem furcsa módon az Alföldön, a Duna–Tisza köze homoktengerének a peremén kezdődött. Igaz, a falut – ahol hősünk, Molnár Ferenc a gyermekkorát töltötte – Hajósra hívják, s az ottani szőlőtermő löszhalmok közelében már akad víz, hajókat, ladikokat a hátán hordozó víz: a Duna. A Duna ártéri ligetében számos nyári délutánt töltött el iskolásfiú korában Molnár Ferenc, egy partra vetett, korhadt héjazatú bárkán üldögélve. S borzongva álmodozva a Dömsöd hajó történetéről, amely az idősebbek szerint valahol itt futott aknára hajnali piacra készülő kofákkal a fedélzetén. De a hajót – bár el lehet pusztítani az utasaival együtt – az örökévalóságunk építik! Ezt már a gdanski és a szczecini hajógyárban tapasztalta meg hősünk, amikor a kamaszkori vonzalom felnőtt tudománnyá érett benne a Lengyelországban töltött egyetemi évek során. Még tanúja volt annak, hogyan terveznek, és hogyan építenek hajót az évezredek hagyomány szerint fából, s maga is bábáskodott az új, a fát a hajóépítésből mára teljesen kiszorító műanyag-technológia születésénél. Lengyelországból hazatérve aztán az új tudomány birtokában számos álláslehetőség közül válogathatott, de ő az egyetlen „hajós ajánlatot” fogadta el, így lett az akkor még prosperáló balatonfüredi hajógyár mérnöke.

A fiatalember egyre csak kifelé bámult az ablakon, a világért sem fordította volna fejét a mellette ülő lány felé. Ismerős volt a táj, már-már unásig ismerős, pécsi középiskolás éveiben többször volt szerencséje gyönyörködni benne. A vonat széles völgyben igyekezett észak felé, itt már csak hullámzó lankák és dombok idézték a Mecsek emlékét. Olykor a saját arcát is látta a domboldalakra futó gabonaszávok előtt az ablak tükrében: komoly volt, elszánt és érdeklődő. Ilyenkor a lányból is mutatott valamit az üveg, napsütötte arcát, szőke haját. Az ablak felé fordult, a táj igézte meg őt is. Vagy a fiú? Végül a lány hangja törte meg a szemlélődés csöndjét. A dombokról szólt vagy a városról, amelynek pályaudvarán ugyanabba a kocsiba, egymás melletti ülésre terelte őket a sorsuk. Nem fontos már. Három gyermekük közül a legfiatalabb is a felnőttkor küszöbén. A falunapi ünnepségen mindenkihez van egy jó szavuk, s mindenki szívesen köszönti őket. Egyikük vadsültet kínál, meg sört, másikuk süteményt s helyi rizlingből kevert fröccsöt. Harminc fok van árnyékban. S közel ennyi esztendeje házások.

Szerelem volt az első látásra. Még a nyolcvanas évek elején történt, hogy az akkori téesz vezetői – miután minden képzeletet felülmúlóan tönkretették – elhatározták, hogy túlradnak a Klára-pusztai egykori Zichy-kúrián.

Molnár Ferenc, eleinte csak kósza vevőjelölt, számára meglátni és megszeretni egy pillanat műve volt. Fantáziája túlszárnyalt a pusztulás képein, meglátta az udvarházban és a hozzá tartozó majorságban mindazt a szépséget, amellyel egykor rendelkezett, s elképzelte azt is, hogy milyen lehetne egy gondos kéz munkája nyomán. Feleségével egyetértésben összeszedtek mindent, amit csak lehetett, elfogadtak a családból minden kölcsönt, aminek a visszaadását remélhették, és megvették a kúriát. Ám, ahogyan lenni szokott, kiderült, hogy az épület állapota olyan rossz, hogy az akkori lehetőségeik alapján képtelenek lakhatóvá tenni. A mentőöv egy állásajánlat volt: Molnár Ferenc hajómérnöknek, aki akkor a Magyar Hajó- és Darugyár Balatonfüredi Sporthajó Üzemében dolgozott, az F2 típusú széllovas deszkát gyártó német cég fejlesztőmérnöki munkát kínált a vállalat ausztriai üzemében. Bár akkoriban – 1984-ben történt mindez – nem volt könnyű külföldön munkát vállalni, végül mégiscsak sikerült. A fiatal magyar hajómérnök, Pécsely, Klára-pusztai kastélytulajdonos fogta a batyuját, s utazott. Egy év múltán a családja is utána költözött, 1992-ig Ausztriában éltek, így, mint mondja, idegenben aggódták, izgulták végig a hazai változások kezdetét. Közben, a nyolcvanas évek derekától, Molnár Ferenc az osztrák vállalat kutatásfejlesztési vezetője lett, a cég pedig a világ vezető széllovasgyártójává nőtt. A három gyermek is cseperedett, a legnagyobb fiú már a kremsmünsteri katolikus gimnázium tanulója volt, amikor a magyarországi változások ismeretében a család arra jutott, hogy nincs többé oka a hazától való távollétnek.

Pécsely

Ahogy a kúriát nem vásárolták volna meg jó adag idealizmus nélkül, céget sem alapított volna Molnár Ferenc, ha tudja, hogy mivel jár mindez Magyarországon. Fogalma sem volt adóhivatalról, könyvelésről, ügyintézésről, munkaerő-toborzásról... A lelkesedés végül legyőzte az akadályokat, 1992-ben kiváló minőségű karbonszálás szűrőtesteket gyártott a Fűzfőgyártelep egyik csarnokában beindított vállalat, egy évvel később pedig már azt vizsgálták, hogy milyen más területeken alkalmazható ez a technológia. A járműipari alkalmazás kezdetét műanyag karosszériaelemek jelentették. Közben a cég tulajdonviszonyait is kezdték átalakítani, az eredetileg osztrák leányvállalat mára teljesen magyar tulajdonú lett.

1995-ben érett meg a helyzet arra, hogy Molnár Ferenc figyelme ismét Pécsely felé forduljon. Akkorra szűnt meg, a Balatont védő környezetvédelmi rendelet következtében, Klára-pusztán a téesztehenészet, a falusiak már kezdték elhordani a mozdítható dolgokat, téglát, gerendát, miegyebet... „Nem szégyelli lopásra tanítani a fiát?” – kérdezte szelíden egy falusi embertől a gazda, amikor az éppen a muzeális értékű ablakkereteket kezdte volna tűzifának aprítani egy legényke segítségével. – „Az erdőben is talál aprófának valót, ha nagyon rászorul...” Az ember a legénnyel erre odébbállt, Molnár Ferenc meg – ebből is – tudta, hogy itt az ideje a majorsági épületek helyreállításának s a cég áttelepítésének. A helyreállítás, a környék rendbehozatala ma is tart, a kúria pedig már megújult, s benne, ami csak lehetséges, a bútorokat is beleértve, eredeti formában.

A majorságot övező kerítés kovácsoltvas kapuja a Zichy időköt idézi, az épületek egyszerű méltósággal illeszkednek a tájba. A gyártócsarnok eddig az egyetlen, amelyet újonnan építettek, de méreteivel, formájával ez sem rí ki a kétszáz évvel régebbi házak közül. S gyarapszik is a gazdaság, a korábban kaszálónak használt terület egy részén, földgépek egyengetik a talajt, a készülő kerítés mentén raklapra rögzített téglák várják, hogy ismét fallá nemesedhessenek. Fallá egy új technológiai épület részeként, s ismét, mert eredetileg egy baranyai kúria alkotóelemei voltak. Az a kúria most bontásra ítéltetett, a téglák azonban – hála Molnár Ferenc szemfülességének és értékőrző szándékának – új életre kelnek Pécselyen.

A szálszerkezetes műanyaghéjak a mérnöki tudományhoz értők szerint kompozitok. De kompozit-szerkezet egy fatörzs vagy nádszál is, az ember, mint oly sok más esetben, itt is figyel, s amennyire csak tudja, utánozza a természetet. Az utánzás azonban mellékhatásokkal is jár, a műgyanták „illata”, a festékpermet éppúgy károsítaná a gyönyörű Pécselyi-medencét, mint a téesz idejében a nagyüzemi szarvasmarhatartás „mellékhatásai”. Az itt alkalmazott modern berendezések révén azonban elérték, hogy környezetkárosításnak nyoma sincs Klára-pusztán. S a helyi szőlőhegyről a vidéket pásztázó szem sem talál kivetnivalót az itteni Séd patakot ölelő völgyecskében lazán szétszóródott házakban, a macskalépcsős oromzatokban, a liget fáiak zöldjéből kivörösülő cseréptökbben. Igaz, a gépek most agyagsárga sebet ejtettek a tájon, de jövő nyárra már egy új, az e pillanatban még raklapon várakozó évszázados téglákból emelt üzemi épület hozza meg a gyógyulást.

A majorság épületbokrán túl két kanca egy csikóval, tőlük elkülönítve meg egy gyönyörű szürke csődör

legelész. Kissé távolabb, ahol a Séd kanyarulatában őserdei rendezetlenségé fajult a liget, vagy öt marha s két borjú pihen a júliusi melegben. A magyar szürkemarha vándorló fajta, inkább az Alföldre való – magyarázza Molnár Ferenc. E sötétszörű, galloway-nak nevezett jószágok eredeti hazája Skócia, de kitűnően érzik magukat a pannon vidéken. Ridegen élnek, vizük a patakából, fű a legelőről. S hálából a jóltartásért, amelyet valójában a természet biztosít a számukra, a patak körüli őserdőt is „rendbe legelték”. Ha azonban valami vis major megakadályozza őket a folyamatos legelésben, akkor panaszra mennek. Mint a legutóbbi télen, amikor – s ez a számukra újdonság volt – egyszer csak hó takarta el, na nem a bérci, de a lapályi tetőt. Kora hajnali órán felballagtak a kúriához, elbődültek, s a gazda azonnal tudta, hogy miről van szó, hozta a fészerből a modern módon henger-asztalgokká tömörített szénát. Erre csönd lett, az élet rendje helyreállt.

A cég gyártási profilja időközben teljesen megváltozott. Fűzfőn készültek utoljára szörfők, Pécselyen már első sorban autóiipari, élelmiszeripari és más szálerezősítésű műanyag alkatrészeket gyártanak. Autóbusz karosszériaelemek, személyautó tartozékok, ipari hűtőszekrény-házak, szélgenerátor-lapátok, csupa olyan termék készül illetve készül itt, amellyel szemben egyszerre követelménye a nagy szilárdság és a könnyű szerkezet. A legújabb fejlesztés eredménye egy autóbusz kocsiszekrény-bővítés, amelyet egy lengyel gyártóval történő együttműködés keretében végeznek. A Volkswagen számára pedig az egyik haszonjármű-típus felépítményét gyártják Pécselyen. Ez a legjobb megoldás – mondja Molnár Ferenc – a félkész jármű a saját kerekén érkezik az üzemünkbe, nálunk kapja meg a végleges formáját, s úgy megy a kereskedőhöz.

A Carbon Composites új kultúrát, új típusú foglalkoztatást valósít meg ezen a vidéken. Nálunk talán még szokatlan, de Európa fejlettebb részein nem ritka, hogy gyönyörű természeti környezetben szép, rendezett, fejlett technológiát alkalmazó, környezetvédelmi szempontból is kifogástalan üzem működik. Pécselyről és húsz kilométeres körzetéből jönnek a munkatársak – Nagyvásonyból, Veszprémből, Balatonfüredről, Tihanyból – s néhány, a szülőföldjén már-már lehetetlen helyzetbe kerülő erdélyi magyar számára is biztosít munkát a cég.

A füstös gerenda

A „füstös gerenda” az egykori Pécsely-pusztá jószágigazgatójának a házában található, s egy lépés után koppan rajta a feje a nem kellően alázatos belépőnek. A ház tulajdonképpen egyszerű XIX. századi parasztház, ma is „igazgatói” – itt rendezte be Molnár Ferenc az irodáját –, s miután a füstös gerenda egy átlagos magasságú férfiember szemének magasságában hidalja át a fogadóhelyiséget, ide főhajtás nélkül sem be- sem kilépni nem ajánlatos. Fejet hajt a gazda is, naponta jó néhány alkalommal. S e gesztusa nemcsak önvédelem a gerenda miatt, amely mögött a valamikori szabadtűzhely szépen rendbe hozott kürtője ível a tető felé, hanem a rajta álló feliratnak is szól:

Csak a mély gyökerű fának nőhet magas koronája.

A fába faragott betűk, s a honfoglaláskori palmettás-indás díszítő motívumok, a turulmadár és Emese álma valóban mély gyökérzetet sejtetnek. Alkotójuk erdélyi, Háromszékből való tanárember, Kubánda Miklós, aki Magyarországra jár fafaragást, hazaszeretetet tanítani az ittenieknek. Őt hívta Molnár Ferenc, hogy faragná meg azt a füstös gerendát, amelyet amúgy az újjáépítés kivitelezői inkább eltávolítottak volna a házból. De végül maradt a megfaragtatott, a gazda pedig így fogalmazza meg a jelmonddal összefüggésben a cég alapítóinak filozófiáját: A kivételes szépségű pannon táj, az itt élő emberek mentalitása kínálja a lehetőséget, hogy a változó világ kihívásaira a magunk sajátos módján feleljünk. Igényesen, a tökéletesre törekedve, a létrehozott tárgyak szeretetével, az alkotás örömeivel találhatjuk meg a helyünket a világban. Ha nem tesszük fel magunknak minden nap a kérdést: mi az, amit éppen mi adhatunk ennek a vidéknek, az itteni embereknek, mi az, amit a hagyományokhoz és a tájhoz illő, ugyanakkor nagyon korszerű technológiával tudunk előállítani s komoly bevét is találunk rá, ha nem kérdezzük folytonosan ezt magunktól, s nem találjuk meg a helyes választ – óhatatlanul elveszünk a középszerűségben.

(Bertha Bulcsú-díjas esszé, 2008)